

УДК 330:336.1

О. М. МОСКАЛЕНКО

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри політичної економії
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
oleksandra.moskalenko@kneu.edu.ua

**ЕКОНОМІКА ЖОРСТКОЇ ЕКОНОМІЇ
ТА ФІСКАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ¹**

У статті розглянуто теоретичні підходи і практичні засади політики жорсткої економії, та, водночас, причини формування «економіки жорсткої економії». Проаналізовано альтернативні наукові погляди на політику жорсткої економії, такі як неокейнсіанство, неокласика і неолібералізм. Представлено порівняльний політико-економічний аналіз позитивного і негативного впливів політики скорочення державних дискреційних видатків на економіку. Обґрунтовано сутність фіскальної демократії, розкрито причини її відсутності в Україні та показані результати щодо фінансування науки (у порівнянні з Польщею). Надано пропозиції по використанню позитивного потенціалу «економіки жорсткої економії» як політики з оптимізації і раціоналізації витрат з урахуванням реальних потреб суспільства щодо інноваційного розвитку.

Ключові слова: економіка жорсткої економії, державні витрати, політика жорсткої економії, відсутність фіскальної демократії, конкуренція між суспільними пріоритетами, спадаюче суспільство, інноваційний розвиток.

JEL Classification: A12, B12, B20, B41, O1.

¹ Роботу виконано в межах науково-дослідного гранту (2016–2017 академічний рік), що фінансується Фондом Королеви Ядвіги Ягеллонського університету (м. Краків, Польща), на тему фундаментального дослідження: «Сучасна політична економія як теоретична основа економічної політики для Європи» (лист №42.4076.20.2016 від 19.07.2016).

Постановка проблеми. Сучасну політичну економію України необхідно розглядати через призму обраного вектору розвитку, інститутів прийняття рішень у державі, модель економіки в контексті неоліберальної логіки управління, що стала домінуючою у світовому масштабі. Економіка України на сьогодні є спадаючою, і цей тренд є стабільним. Реальний сектор не працює, не функціонують ринкові принципи управління економікою, відсутня довіра суб'єктів господарювання, інвесторів і населення до дій уряду. В економіці домінують негативні економічні очікування. Нестабільна ситуація ускладнюється військовими причинами, втратою значної частки національної економіки, переважаючою політичною нестабільністю і так званою *політикою жорсткої економії*, яка була акцептована урядом країни від міжнародних фінансових інституцій як програма невідкладних дій для макроекономічної стабілізації в умовах рецесії. Політика жорсткої економії для України, на наш погляд, у ситуації колосальної полісистемної і поліпричинної нестабільності несе в собі багато ризиків і загроз як для розвитку економіки, так і для соціальної стабільності на перспективу. Не відкидаючи можливого позитивного впливу політики жорсткої економії в її ідеальному теоретичному стані, на разі зазначимо: її очевидна неефективність в Україні посилюється тим, що в державному управлінні і політиці спостерігається висока міра роз'єднаності між політичними партіями, як у межах коаліції, так і в опозиції. Політична еліта дезорієнтована, і, як можна побачити, не спроможна сформулювати чітку програму дій. Уряд зайшов надто далеко зі своїми квазіринковими реформами і реформами з реконфігурації функцій самої держави та її підсистем, результатом чого є домінування «перекручених» форм проведених реформ, які нівельюють реальні потреби суспільства і його очікування. Разом з тим проукраїнська політична риторика щодо формування держави загального добробуту чи соціальної держави взагалі відсутня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Політика жорсткої економії» як самостійне явище і форма фіскальної (фінансової) політики щодо скорочення видатків державного бюджету, умов, принципів і засад обслуговування суверенного зовнішнього боргу, адміністрування доходів до державного бюджету, податкових витрат розглядається переважно в працях зарубіжних учених. Необхідно зазначити, що в західній науковій думці розгорнулася жорстка дискусія між прихильниками політики жорсткої економії, що вибудовують свою аргументацію на неокласичних неоліберальних позиціях, і її супротивниками, аргументація котрих бере свій початок у кейнсіанстві і сучасному некейнсіанстві.

Серед адвокатів політики урізання бюджетних видатків необхідно назвати групу італійських вчених, таких як Альберто Ф. Алесіна і Сільвія Ардагна.

На основі регресійного аналізу фіскальної політики (як стимулюючої, так і обмежуючої) країн Економічного співробітництва та розвитку у період з 1970 до 2007 р. вони доходять висновку, що фіскальні стимули, засновані на зниженні податків, більш ймовірно впливають на збільшення темпів зростання, ніж ті, які засновані на збільшенні витрат. Що стосується фіскального коригування, заснованого на скороченні витрат і не підвищенні податків, ці методи більш ймовірно скоротять дефіцит і борг відносно ВВП, ніж ті, які засновані на збільшенні податків. Крім того, коригування видатків, а не податків, менш ймовірно створить рецесію [1].

У контексті підтримки політики жорсткої економії і наявності прямого взаємозв'язку між зростанням і пороговим значенням зовнішнього державного боргу на підтримку неоліберальних рішень в управлінні державних боргом великий вплив справила робота Кармена М. Рейнхарта і Кеннета С. Рогоффа. Ці економісти у своїй праці «Зростання в період боргу» (2010) прийшли до висновку, що коли співвідношення між боргом і ВВП досягає понад 90 відсотків, середні темпи зростання падають на один відсоток, а середнє значення зростання падає значно більше. По-перше, учені стверджують, що поріг державного боргу подібний у розвинених країнах і країнах, що розвиваються. По-друге, ринки, що розвиваються, стикаються з більш низькими пороговими значеннями для зовнішнього боргу (державного і приватного), які є вираженими, як правило, в іноземній валюті. Коли зовнішній борг досягне 60 відсотків ВВП, щорічне зростання знижується приблизно на два відсотки; для більш високих рівнів, темпи зростання приблизно падають на половину. По-третє, немає очевидного одночасного зв'язку між інфляцією і рівнем державного боргу для групи розвинених країн [2].

У статті Юджина Стойерла (2016) аналізується фіскальна демократія та її сьогоденний стан в США. Проблему, яку підіймає автор, можна охарактеризувати як дискусію стосовно політики жорсткої економії в бюджетному процесі держави. Позиція вченого, з якою погоджуємось, може бути стисло сформульована у такому висновку: «Оскільки автоматичне зростання витрат у даний час перевищує автоматичне зростання доходів, то короткотермінове затягування поясів не може зробити великої різниці. Ми просто падаємо назад у наші старі проблеми» [3, р. 32]. Політиків, що відстоюють політику жорсткої економії, він називає «заколисаними політиками, які щасливі від розмов про відновлення економічного зростання і формування нашого шляху виходу з боргового тягара, шляху, яким країна [США] пішла в 1950-х і 1960-х рр.» [3, р. 32].

Пол Кругман, який послідовно поділяє кейнсіанські погляди на управління публічними фінансами, полемізує про політику жорсткої економії. Він

зазначає, що у період спаду заробітна плата повинна падати, однак сукупний дохід на рівні держави не падає пропорційно. Це відбувається тому, що знижуються податки, але потоки витрат уряду продовжують покривати соціальну безпеку, охорону здоров'я, виплати по безробіттю і багато іншого. Як результат, існування сучасної держави добробуту покладено на поталу загальним видаткам, що, таким чином, запобігає спадній спіралі економіки продовжувати падати надмірно далеко. Авторитетний учений гостро критикує висновки Алесіна-Андагна і Рейнхарта-Рогоффа. На думку П. Кругмана, зазначені дослідники вибудовували історичні свідчення, щоб зробити свою справу. «Поворот до жорсткої економії після 2010 року, проте, був настільки стрімким, особливо в європейських країнах-боржниках, що звичайні запобіжні заходи втрачають більшу частину своєї сили», – пише П. Кругман. За цих умов, на його думку, Греція забезпечила очевидну реальну повчальну історію, а підхід К. М. Рейнхарта і К. С. Рогоффа забезпечив математику. Вийдіть за «поріг», коли борг перетинає 90 відсотків ВВП, і економіка зупиниться. Греція, звичайно, вже мала більший борг, ніж це магічне число. Якщо говорити більш конкретно, основні розвинені країни, включаючи Сполучені Штати, проводили політику великого дефіциту бюджету і наближалися до критичної точки [4].

Марк Бліт у праці «Жорстка економія: історія небезпечної ідеї» (2013), визнаній *Financial Times* науковим бестселером, обґрунтовує свою позицію проти жорсткої економії. Учений говорить про підміну понять: «Нам кажуть, що ми всі жили за межами наших можливостей і тепер потрібно затягнути пояси. Ця точка зору є зручною для того, щоб забути, звідки з'явилися всі борги. Не від надмірного зростання державних витрат, але і як прямий результат порятунку, рекапіталізації і додавання ліквідності до зруйнованої банківської системи. Завдяки цим діям приватний борг був перейменований в державний борг, у той час як особи, відповідальні за його отримання, залишилися безкарними, покладаючи навантаження на державу і платників податків» [5, р. 5].

У своїй доповіді на конференції «Публічний фінансовий менеджмент в часи кризи» польський учений Станіслав Овсяк аналізує причини скорочення публічних доходів, вказуючи серед них: доктрини – неоліберального підходу до податків, які розглядаються як бар'єри на шляху економічного зростання; руйнівну податкову конкуренцію між країнами, спровоковану новими членами ЄС; м'які правила регулювання проти відтоку доходів у податковій оазисі тощо [6].

Українська наукова думка щодо політики жорсткої економії майже відсутня або є жорстко неоліберальною, оскільки в цій проблемі домінує принцип «політичної доцільності».

Формулювання цілей. Ураховуючи складність поставленої проблеми та її соціальну значущість як для економіко-політичного розвитку України, так і для світу в цілому, окреслимо такі цілі дослідження: *по-перше*, пояснити вихідні причини появи політики жорсткої економії та такого явища, як *економіка жорсткої економіки*; *по-друге*, провести компаративний аналіз теоретичних і практичних засад політики жорсткої економії, поглядів її адвокатів і супротивників у теоретико-методологічному полі сучасної політичної економії; *по-третє*, окреслити концепцію, альтернативні погляди та окремі позитивні і негативні результати економіки жорсткої економії (на прикладі України та Польщі); *по-четверте*, розкрити сутність поняття «фіскальна демократія», її практичну роль і наслідки її відсутності, що, по суті, є «фіскальною недемократією», для оптимізації і раціоналізації дискреційних видатків державного бюджету; *по-п'яте*, надати практичні пропозиції щодо формування вихідних інституціональних умов, які наділяють політику жорсткої економії позитивним потенціалом і спрямовують її на інноваційний розвиток.

Виклад основного матеріалу. У результаті експансивної фінансової (банківської) лібералізації розвинені країни, у прагненні задовольнити зростаючий попит, здійснювали великі державні видатки та отримали значні бюджетні дефіцити і, відповідно, накопичили великі зовнішні (суверенні) борги, що обґрунтувало необхідність скорочувати державні видатки – переходити до рестриктивної політики бюджетних видатків (експансіоністської політики жорсткої економії). За цих умов, як правило, для забезпечення поточних потреб уряд вдається до отримання кредитів від міжнародних фінансових організацій. Далі, за умови відсутності прискореного зростання державних доходів, потреба у фінансових ресурсах на виконання кредитних зобов'язань держави перевищує розмір поточних доходів. Тому виникає необхідність брати кредити на покриття раніше отриманих кредитів для виконання кредитних зобов'язань держави з обслуговування суверенного боргу. Обсяги отримуваних державою доходів не дозволяють покрити існуючі видатки. Виникає ланцюг: «зростаючі державні видатки – зростаюче кредитне (боргове) навантаження – дефіцит державного бюджету». Причина розкручування такої спіралі є достатньо складною. Витоки її потрібно шукати в ринковій лібералізації та гіпотезі ефективного ринку, а загалом – в архітектоніці міжнародної фінансової системи. У будь-якому разі необхідно аналізувати природу виникнення боргів держави, які надмірно нарастають не від захмарних витрат на соціальні програми, а від рефінансування, рекапіталізації, підтримки ліквідності фінансового сектору в умовах кризи [4; 5; 7].

У чому полягає політика жорсткої економії та як економіка перетворюється на економіку жорсткої економії: «за» і «проти»?

Жорстка економія (austerity) – форма добровільної дефляції, в якій економіка регулює відновлення конкурентоспроможності через зниження заробітних плат, цін і державних видатків (public spending), що (як передбачається) найкращим чином досягається шляхом урізання державного бюджету, боргів і дефіцитів [5, р. 2]. Роблячи так, адвокати політики жорсткої економії вірять, що це надихатиме «бізнес-довіру», як тільки уряд не буде більше ринком «витіснення» («crowding-out») для інвестицій шляхом висмокування всього доступного капіталу через видачу боргів, ані шляхом додавання до вже існуючого національного надмірного («too big») боргу. «Уріжте бюджет, скоротіть борг і зростання відновиться, як тільки повернеться “довіра”» [5, р. 3]. Тобто, власне, політика жорсткої економії є політикою з управління публічними фінансами і державним боргом, де основним інструментом є урізання державних видатків на соціальні потреби.

Поворот до жорсткої економії відбувся в Європі і США як чарівна панацея для зцілення економік від світової рецесії кінця 2000-х рр. Наприклад, політика жорсткої економії, як передбачалося, повинна була забезпечувати стабільність у країнах Єврозони. Зокрема, Португалія, Ірландія, Італія, Греція і Іспанія (PIIGS) – усі ці країни ввели жорсткий пакет скорочення видатків з часу, коли фінансова криза вдарила по них у 2008 р. Таким чином, країни PIIGS скоротили свої бюджети, і як тільки їх економіки почали падати, боргове навантаження цих країн ставало більше, а не менше, і неочікувано їх відсоткова ставка зросла. Чистий борг Португалії відносно ВВП зріс із 62% у 2006 р. до 108% у 2012 р., у той час як ставка відсотка, що оплачувалася за 10-річними облігаціями Португалії, зросла з 4,5% у травні 2009 р. до 14,7% у січні 2012 р. В Ірландії співвідношення чистого боргу до ВВП зросло з 24,8% у 2007 р. до 106,4% у 2012 р., у той час як 10-річні облігації мали ставку у 4% в 2007 р. і досягли свого піку в 14% у 2011 р. Як результат кризи в Єврозоні і впровадження політики жорсткої економії, борг Греції по відношенню до ВВП зріс із 106% у 2007 р. до 170% у 2012 р., не дивлячись на успішні раунди урізання видатків. Водночас утримувачі облігацій отримали 75% збитків на свої активи. На десятирічні облігації Греції оплачувалося 13% у 2013 р. Ця відсоткова ставка є меншою від 18,5% у листопаді 2012 р. [5, р. 4].

Отже, як зазначає Марк Бліт, політика жорсткої економії не працює, якщо «працювати» означає отримувати скорочення державного боргу і сприяти зростанню [5, р. 4]. Окрім того, робити державні облігації більш ризикованими, як видно із зростання ставки відсотка по них, означає створювати

більші ризики для великих банків Європи (Німеччини, Голландії, Франції), які тримають ці облигації. Це було визнано і глобальними інвесторами, коли все найбільше приватне кредитування європейського банківського сектору зникло влітку 2011 р., відповіддю на що була поява термінового надзвичайного забезпечення Європейським Центральним Банком у формі так званої операції довгострокового рефінансування (the long-term refinancing operation – LTRO), допоміжна надзвичайна програма підтримки ліквідності (the ancillary emergency liquidity assistance program – ELA), і, звичайно, вимога іще більшої жорсткої економії.

Причину, чому політика жорсткої економії не працює, М. Бліт [5] пояснює тим, що така політика з самого початку є небезпечною ідеєю («a dangerous idea»), суттєвим фундаментальним невірним представленням фактів. Такий поточний безлад є не кризою суверенних боргів, що генерується у результаті надмірних бюджетних витрат для всіх держав, окрім Греції, а тим, що суверенні держави беруть на себе відповідальність за банки, особливо в Єврозоні.

Адвокати політики жорсткої економії, такі як італійські вчені Алесіна і Ардагна, зробили спеціальну презентацію у квітні 2010 р. для Ради з економічних і фінансових питань Європейської Ради Міністрів. Їх аналіз швидко знайшов підтримку в офіційних роз'ясненнях Європейської комісії та Європейського центрального банку (ЄЦБ). На цій підставі в червні 2010 р. Жан-Клод Тріше, тодішній президент ЄЦБ, відхилив побоювання, що жорстка економія в економіці може зашкодити зростанню, зробивши наголос на помилковості ідеї, згідно з якою заходи жорсткої економії можуть викликати застій. «Насправді, – зазначалося в його виступі, – у цих обставинах все, що допомагає підвищити довіру домогосподарств, фірм і інвесторів для стійкості державних фінансів, є хорошим для зміцнення зростання і створення робочих місць. Я твердо переконаний, що в нинішніх умовах політика залучення довіри (“confidence-inspiring policies”) буде сприяти, а не перешкоджати економічному відновленню, тому що довіра є ключовим чинником сьогодні» (цит. за [4]).

Проблема практичної реалізації концепції політики експансіоністської жорсткої економії («expansionary austerity») полягає в тому, що в період спаду висновки, які отримали її адепти, не справджуються: довіра не відновлюється, економічне зростання не забезпечується. Починаючи із середини 2011 р. такий тип політики поступово починає втрачати підтримку [4; 5; 7; 8]. Існує такий причинно-наслідковий зв'язок: низьке зростання призводить до високого боргу або навпаки – ймовірність впливу збільшення заборгованості на економічне зростання, скажімо, від 85 до 95 відсотків ВВП досить мала, і саме цей факт, не виправдовує боргову паніку, яка мала настільки сильний вплив

на політику. Отже, в основному проблема низького зростання призводить до високої заборгованості, а не навпаки.

Політика жорсткої економії не є однозначною і обґрунтованою в аспекті інструментів і методів її реалізації. Вважаємо, що ключовою ідеєю політики жорсткої економії, якщо розглядати її з позитивного раціонального боку, є відновлення ринкових принципів функціонування економіки на основі інституту довіри. У цьому контексті економіка стає *економікою жорсткої економії (економікою строгості)*, що означає більш ефективне управління та використання наявних ресурсів для забезпечення інноваційного економічного розвитку та зростання.

Якщо розглядати жорстку економію як політику більш оптимального використання ресурсів для зростання та розвитку, де основою є «інновації як ключовий драйвер довгострокового продуктивного зростання» [9, р. 29], то вона набуває якісно іншого, позитивного відтінку. У Фіскальному моніторингу МВФ (2016) даються такі основні рекомендації для поліпшення політики державних видатків: нарощення потенціалу мобілізації доходів для досягнення стійкого розвитку, поступове розширення податкової бази (широка, стабільна, еластична податкова база має велике значення для урядів країн); поліпшення адміністрування доходів, що має велике значення для підвищення потенціалу доходів (у багатьох країнах слабе управління доходами залишається фундаментальною перешкодою на шляху ефективного і справедливого оподаткування). В основі такого типу *політики жорсткої економії* – відновлення ринкових принципів економічного розвитку на основі інституту довіри до ринку і держави, інвесторів, домашніх господарств, бізнесу. *Фіскальна оптимізація* за цих умов розглядається як можливість для більшої продуктивності економіки і збільшення витрат на ключові засади сучасного розвитку – витрат на дослідження і розробки. Фіскальна політика має відігравати ключову роль у стимулюванні інновацій через її вплив на дослідження і розробки, підприємництво і трансфер технологій. Водночас потребою є збільшення обсягів інвестицій, а їх ефективність повинна бути забезпечена шляхом кращого проектного відбору, управління і оцінки. У період рецесії МВФ рекомендує збільшувати витрати на дослідження і розробки і поліпшувати їх ефективність [9, р. 29–30].

Яку роль відіграє фіскальна демократія у формуванні адекватної моделі економіки жорсткої економії?

Фіскальна демократія – це економічне поняття, яке використовується для опису бюджетно-податкової політики формування дискреційних витрат на освіту і науку, медицину, пенсійне забезпечення тощо з урахуванням національних інтересів, на основі принципів конкуренції між державними соціальними

програмами і широкого обговорення в суспільстві пріоритетів розвитку держави і відповідно до напрямів бюджетування розвитку країни – державних витрат. Ігнорування принципів управління державними видатками на засадах фіскальної демократії призводить до появи її протилежності – фіскальної недемократії, що стало реальністю бюджетної політики (політики публічних фінансів) України і загрожує її економічному розвитку. *Фіскальна недемократія* – це ситуація, за якої бюджет країни вже не побудований на сучасних оцінках потреб суспільства, іде в розріз із ними, а бюджетний процес не відповідає принципам демократії, відсутня конкуренція між державними програмами за пріоритетні статті фінансування та обсяги такого фінансування, що корелюють із нагальними потребами і пріоритетами суспільства. Тож «фіскальна демократія – це демократія, сучасний період вимагає нового» [3, р. 35].

Проведемо деякі порівняння результатів політики жорсткої економії в Польщі і Україні, що знаходиться у прямій кореляції з мірою фіскальної демократії в країні. У працях польських учених червоною ниткою проходить аналіз сучасної фіскальної політики, її передумов і наслідків, і, разом з тим, напрямів вдосконалення відповідно до рекомендацій Єврокомісії. Останнє означає, що Польща теж знаходиться в ідеологічному полі домінування політики жорсткої економії. Однак необхідно віддати належне польським економістам, ставлення до політики формування напрямів державних видатків виходить із принципів розумної заощадливості і доцільності. В аналізованій нами роботі С. Овсяка основна увага приділяється аналізу помилок фіскальної політики в Польщі, які він називає стандартними, характерними для більшості розвинених країн: по-перше, нераціональний і неадекватний підхід до політики публічних видатків і до політики публічних доходів; по-друге, золоте правило публічних фінансів було розбите намаганням збалансувати довгострокові податки і видатки [6; 10]. При цьому суверенний борг Польщі за період 2006–2015 рр. ніколи не перевищував критичного значення, обумовленого Рейнхартом-Рогоффом, мав середнє значення 46,24% за період 1995–2015 рр. і коливався від найнижчого у 36,5% у 2000 р., 47,1% у 2006 р. до найвищого – 56% у 2013 р. За минулий рік аналізований показник склав 51,3% [11]. Як видно, за аналізований період у Польщі не відбувалося перевищення граничного порогу державного боргу, що непрямим чином може служити свідченням того, що в країні не існувало нагальних підстав для стрімкого урізання видатків, а наявна риторика щодо стану фіскальної політики є результатом усвідомлення побудови економіки жорсткої економії як моделі економіки, що ґрунтується на раціоналізації державних видатків.

В Україні ситуація зі співвідношенням державного боргу до ВВП виглядає таким чином. У 2015 р. цей показник досяг свого рекордного значення до 79%.

Середнє значення за період з 1997 до 2015 р. склало 37,53%, від найнижчого 12,3 у 2007 р. до 70% у 2014 р., і до найвищого у 79% у 2015 р. [12]. Отже, граничний поріг у 90% Україна ще не перевищувала. Тому говорити про руйнівний вплив державного боргу на економіку, на наш погляд, не можна. Стагнація в економіці України викликана сукупністю різних чинників. Зростання суверенного боргу вказує на дефіцит вільних фінансових ресурсів. Водночас не зростання державного боргу викликає економічний спад, а навпаки, відсутність економічного зростання викликає вимушене збільшення державного боргу, у тому числі на рекапіталізацію банківської системи.

Стан фіскальної демократії і форма політики жорсткої економії в Україні. Політика жорсткої економії почала втілюватися в життя в Україні з березня 2014 р., коли уряд взяв старт на надмірне скорочення видатків як плату за перспективне потенційне економічне зростання у майбутньому. Логіка дій уряду стала абсолютно неоліберальною. Хоча внутрішня сутність такої неоліберальної політики, що сформувалася в Україні, є питанням складним стосовно її відповідності міжнародним зразкам. Якщо подивитися на номінальні цифри виконання видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією у 2015 р., то видно, що видатки зросли на 34,1% у порівнянні з 2014 р., у тому числі на оборону – на 90,1%, громадський порядок, безпеку та судову владу – на 22,5%, на охорону здоров'я – на 8,2%, на освіту – 5,3%, духовний і фізичний розвиток – 35,9%, соціальний захист і соціальне забезпечення – 28,7%, разом 576,9 млрд грн. [13]. Однак інфляція, за даними Міністерства фінансів України, за 2014 р. склала 124,9% і за 2015 р. – 143,3% [14] відповідно, при простих розрахунках усе вказує на те, що жодна із зазначених статей видатків державного бюджету в реальному вираженні не отримала зростання у реальних величинах, окрім видатків на оборону. За формулою Фішера матимемо в реальному вираженні за 2015 р. у порівнянні з 2014 р.: видатки впали на 9,2%, в тому числі на здоров'я впали на 35,1%, на освіту – на 38%, на духовний і фізичний розвиток – на 7,4% і т. д. Тобто методологія економічних розрахунків, що використовується урядом, не враховує реального економічного стану, не відбувається корегування на індекс інфляції. Маємо дефіцит фіскальної демократії, або, використаємо більш чіткий сутнісний термін, маємо фіскальну недемократію.

Економіка жорсткої економії перетворюється в Україні на *економіку виживання*, зокрема виживання науки, що знаходить своє підтвердження у порівняльному аналізі витрат на дослідження і розробки у відсотках від ВВП для України та Польщі за 2007–2015 рр., що представлено у таблиці. Для порівняння динаміки зміни витрат на дослідження і розробки представлено 1997 р.

Т а б л и ц я

**Валові витрати на дослідження і розробки (Gross Expenditures on R&D),
Україна і Польща, у порівнянні 2007–2015 рр.**

Рік	Україна				Польща			
	У % від ВВП	ВВП, поточний в млрд дол.	Витрати на дослідження і розробки, млрд дол. ¹	Витрати на науку в дол. на душу населення ¹	У % від ВВП	ВВП, поточний в млрд дол.	Витрати на дослідження і розробки, млрд дол. ¹	Витрати на науку в дол. на душу населення ¹
1997	1,19	50,15	0,95282	18,945	0,651	157,55	1,02565	26,577
2007	0,853	142,72	1,21740	26,250	0,562	428,76	2,40963	62,604
2008	0,846	179,99	1,52271	33,002	0,603	530,19	3,19704	83,012
2009	0,856	117,23	1,00348	21,848	0,666	436,48	2,90695	75,429
2010	0,831	136,419	1,13364	24,784	0,721	479,243	3,09484	80,253
2011	0,738	163,16	1,20412	26,247	0,746	528,742	3,94441	102,227
2012	0,752	175,781	1,32187	29,116	0,881	500,228	4,05184	104,964
2013	0,762	181,334	1,38176	30,453	0,871	524,059	4,56455	118,209
2014	0,659	131,805	0,86860	20,313	0,941	544,982	5,12828	132,790
2015	0,62	90,615	0,561813	13,138	0,90 ²	474,783	4,27304	110,654

Примітка. 1. Розраховано автором за статистичними даними джерел: [15; 16; 17; 18; 19; 20]. 2. Оцінка за: [21].

Проведені розрахунки показника витрат на дослідження і розробки на душу населення показали, що у Польщі, незважаючи на період світової кризи 2007–2009 рр., аналізовані витрати зростали наростаючими темпами із незначними відхиленнями. У 2007 р. витрати склали 62,6 дол. на душу населення. У порівнянні з 1997 р. країна збільшила фінансування на розвиток науки на 36,03 дол., або у 2,36 разу в розрахунку на душу населення. В Україні у 2007 р. аналізований показник в абсолютному вираженні склав 26,25 дол., що у порівнянні за період 10 років є зростанням на 7,31 дол., або 38,55%, або у 1,38 разу. У посткризовий період, починаючи з 2010 р. Польща відновила позитивну динаміку у фінансуванні витрат на розвиток науки. За аналізований період максимальні витрати були у 2014 р., а саме 132,80 дол. Зростання у порівнянні з 1997 р. склало – на 106,12 дол., або у 5 разів, і з періодом початку кризи у 2007 р. – зростання на 70,19, або у 2,12 разу. Це, на наш погляд, вказує на продуману політику уряду у прагненні забезпечення інноваційного розвит-

ку країни, використанні резервів економіки у період спаду для забезпечення ривка на зростання. Хоча варто зазначити, що витрати скоротилися у 2015 р. на 22,14 дол., або на 20%, що стало результатом падіння ВВП у цьому році.

Ситуація в Україні виявляється оберненою. Так, витрати на дослідження і розробки коливалися в діапазоні від 13,14 дол. у 2015 р. як найнижча критична точка з часів незалежної України до максимальної у 33 дол. у 2008 р. Падіння у порівнянні з 2007 р. склало 13,11 дол., або у 2 рази, у порівнянні з 1997 р. – падіння склало 5,81 дол., або на 44,2% (1,4 разу). Причому в порівнянні аналізованих витрат України та Польщі маємо розрив на користь останньої у 1,4 разу в 1997 р., у 2,38 разу в 2007 р., у 2,24 разу в 2010 р., 3,88 разу в 2013 р. і 8,37 разу в 2015 р. Така ситуація з фінансуванням науки в Україні, на наше переконання, свідчить про формування *бюджету виживання* як для науки, так і економіки країни в цілому, що є *бюджетом спадаючого суспільства*.

Вважаємо, що ліберальна логіка дій уряду повинна бути орієнтована не тільки на згортання соціальних програм чи бездумних масових скорочень, а, насамперед, на ліквідацію шляхів зловживань при реалізації державних і соціальних програм. Однак важко назвати політику уряду, наприклад, з питань тарифоутворення у сфері ЖКГ такою, що ліквідує зловживання. Це лише її перетворена, перевернена форма, за якою стоїть субсидування напряму з державного бюджету олігархів-власників підприємств-постачальників енергоресурсів і послуг, а зовнішній бік цієї квазіреформи – це подальше катастрофічне зубожіння населення та пауперизація середнього класу. «Європейська» країна, де 75% працюючого населення знаходиться за межею бідності та вимушене користуватися субсидіями ЖКГ, «прямує» в Європу?

Як не дивно, але на сьогодні Україна знову стоїть перед викликами, які були на початку її незалежності [22]. Безумовно, країна реформувала свою економічну і політичну систему, але соціально-економічне розшарування населення, структурні дисбаланси в економіці, промисловості, зовнішньоекономічних відносинах, цивілізаційні та історичні умови функціонування країни, відсутність справедливого та рівномірного розподілу національного доходу країни призвели до накопичення суперечностей, розв'язання яких вилилося у військові дії, й відповідно, глибоку та затяжну полісистемну кризу, як у політиці, так і в економіці. Задекларовані теперішнім урядом реформи у фінансовій, фіскальній, бюджетній, законодавчій, медичній, освітній й інших суспільних сферах життя, обернулися нічим іншим, як імітацією реформ без очікуваного і бажаного результату. *Найбільший сьогоднішній виклик Україні полягає в тому, які заходи та інструменти потрібно викорис-*

товувати для забезпечення економічної політики в умовах колосальної нестабільності, що набуває характеру постійно домінуючої тенденції – закономірності? На теперішній час Україна залишається з бюджетом для спадаючої економіки, що нехтує потребами молоді, із недостатніми ресурсами для відповіді на основні виклики (надзвичайні ситуації) або можливості економіки, і заперечує відкриту національну дискусію про фінансові пріоритети. Скорочення видатків у слабкій економіці породжує подальшу слабкість. У розвинених економіках немає «натяку на інфляційний тиск», а в Україні – це детермінантна причина. Зменшення державних видатків у реальному вираженні, скоригованому на рівень інфляції, що не компенсується зростанням видатків у приватному векторі (що, у свою чергу, досягається зменшенням облікової ставки центрального банку, і відповідно, розширенням кредитування комерційними банками), призводить до «схлопування» економіки (згорання її саму в себе). Отже, проблема дискреційних державних видатків передбачає радикальне їх переформатування на користь відновлення економічного зростання, інноваційного розвитку і суспільних пріоритетів.

Однак необхідно зазначити, що рекомендації МВФ щодо стимулювання пропозиції робочої сили (в т. ч. пенсійної реформи щодо збільшення пенсійного віку, участі жінок у робочій силі, відпустки по догляду за дітьми), підвищення продуктивності (фіскальна політика може підвищити загальний коефіцієнт продуктивності за декількома каналами, в тому числі шляхом стимулювання наукових досліджень і розробок, забезпечуючи критичну інфраструктуру і підвищення коефіцієнта корисної дії уряду), посилення конкуренції (вирівнювання ігрового поля між приватним і державним секторами має важливе значення для досягнення успіхів в ефективності, розширенні ринків і вдосконаленні корпоративного управління) не працюють в Україні, а намагання втілити ці завдання в реальне життя обертаються іще більшим падінням суспільства вниз. Причинами є такі: вихідні умови реалізації цих реформ є іншими, відмінними від розвинених країн (відсутність довіри до дій уряду, що відстоює інтереси впливових бізнес-груп; високий рівень корупції «зверху»); економічні передумови – відсутня дефляція, яка мала б настати в результаті застосування заходів жорсткої економії, натомість сталою є тенденція до інфляції; програма приватизації в умовах рецесії не може підвищити продуктивність економіки і відновлення рівного «ігрового поля», на основі принципів конкуренції, оскільки перетворюється на інструмент розкрадання державного майна і корупційних зловживань). Тобто програма МВФ, що не завжди спрацьовує і в розвинених економіках, в інституціональному середовищі України призводить до протилежних, але аж ніяк не до очікуваних результатів, оскільки патерни економічної і політичної поведінки акторів, що

залучені до процесу прийняття рішень в економіці, характеризуються як опортуністичні.

Висновки. *Негативний вплив* політики жорсткої економії на економіку можна пояснити таким. Стиснення дискреційних витрат у періоди спаду є, по суті, обмеженням простору для маневру економічної політики з фіскальними стимулами, що залишається для відповіді на наступну рецесію. Основний ризик скорочення державних витрат у період рецесії полягає у тому, що це залишає країну без можливості для ризикових стимулів щодо підживлення поточного зростання, або для забезпечення фінансових стимулів для реформ, що посилюють продуктивність. За цих умов експерти рекомендують: згорнути старі програми для уряду є досить важким завданням, однак змусити старі програми державного розвитку конкурувати із новими, водночас, дозволити новим економічним і політичним пріоритетам визначити, де має відбутися «точка» зростання, – буде ефективним ігровим полем нового рівня [3, р. 34]. Жорстка економія виявилася неефективною політикою із відсутньою програмою стратегічних дій, де одні прагнуть тільки запобігти борговому тягарю від досягнення нестійких рівнів, у той час як інші часто хочуть стимулювати економіку, коли зростання падає, але не мають коштів. Адепти економіки пропозиції рекомендують знижувати державні витрати, при цьому ніхто з них не відповідає на питання, а де в цій ситуації має взятися економічне зростання, якщо економіка «стискається». Це є моделлю спадаючого суспільства (*declining society*).

Формування економіки жорсткої економії може мати *позитивний вплив* на економіку за умови, якщо підходити до фіскальної політики з точки зору більш оптимального і раціонального використання наявних ресурсів для інноваційного розвитку країни. Це передбачає необхідність стимулювання інвестицій та витрат на розвиток науки і освіти в умовах рецесії. Раціоналізація державних витрат стає основною вимогою до публічних фінансів, має ґрунтуватися на фіскальній демократії та соціальному консенсусі і передбачає такі умови, етапи та інструменти: 1) прозорість в розподілі державних коштів; 2) використання бюджетних коштів раціональним способом, з урахуванням реальних потреб і пріоритетів суспільства; 3) впровадження цільового бюджету; 4) фінансова стабільність бюджетних інституцій; 5) уряд не повинен робити шокуючі скорочення витрат, оскільки він такими діями генеруватиме нестабільність притоку грошових коштів для бюджетних одиниць, які надають державні і суспільні блага; 6) впровадження довгострокової перспективи в бюджетному плануванні; 7) державний бюджет повинен бути більш пов'язаний з бізнес-циклами (відповідно до рекомендацій Комісії ЄС, урядам слід створити надлишок у державному бюджеті в періоди буму, щоб мати запас під час спадів); 8) фіскальні органи мають бути більш активними і ефек-

тивними у зборі податків, а також зменшити податкові зловживання; 9) забезпечення надання достовірної інформації суспільству про реальний стан державних фінансів (тобто відмовитися від практики так званої креативної фінансової статистики для політичної ренти); 10) перерозподіл витрат між сферами фінансування має будуватися на конкурентній основі (державні програми мають конкурувати між собою, для чого повинно бути створене так зване «рівне ігрове поле для конкуруючих пріоритетів»).

В основу запропонованих нами інструментів раціоналізації бюджетних витрат для формування економіки жорсткої економії, орієнтованої на інноваційний розвиток, має бути покладена чітка програма дій уряду щодо державного розвитку, заснована на інтересах держави, народу, економічному суверенітеті та принципах фіскальної демократії (відкритість, прозорість, конкуренція, суспільний консенсус), відстоюванні своєї державницької позиції перед міжнародними кредиторами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Alesina A. F. Large Changes in Fiscal Policy: Taxes Versus Spending [Електронний ресурс] / Alberto F. Alesina, Silvia Ardagna // Working Paper 15438 / National Bureau of Economic Research. – 2009. – 37 p. – Режим доступу: <http://www.nber.org/papers/w15438>.
2. Reinhart C. M. Growth in a Time of Debt [Електронний ресурс] / Carmen M. Reinhart, Kenneth S. Rogoff // Working Paper 15639 / National Bureau of Economic Research. – January 2010. – 25 p. – Режим доступу: <http://www.nber.org/papers/w15639>.
3. Steuerle E. Restoring Fiscal Democracy [Електронний ресурс] / Eugene Steuerle // The Milken Institute Review. 2016 First Quarter. – pp. 26–35. – Режим доступу: <http://www.urban.org/sites/default/files/alfresco/publication-pdfs/2000781-Restoring-Fiscal-Democracy.pdf>.
4. Krugman P. How the Case for Austerity Has Crumbled? [Електронний ресурс] / Paul Krugman // The New York Review of Books. – Issue June 6. – Режим доступу: <http://www.nybooks.com/articles/2013/06/06/how-case-austerity-has-crumbled/>.
5. Blyth M. Austerity: the History of Dangerous Idea / Mark Blyth. – Oxford University Press, 2013. – 288 p.
6. Owsiak S. Fiscal Challenges in Poland [Presentation] [Електронний ресурс] / Stanislaw Owsiak. – 2010. – Режим доступу: [http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/pdf/Events/CONFERENCE%20-%20Public%20Financial%20Management%20\(22102010\)/Owsiak.pdf](http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/pdf/Events/CONFERENCE%20-%20Public%20Financial%20Management%20(22102010)/Owsiak.pdf).
7. Штрик В. Государственное финансирование и снижение работоспособности в условиях демократического капитализма / Вольфганг Штрик, Даниэль Мэртенс // Политика в эпоху жесткой экономии / под ред. А. Шефара, В. Штрика ; пер. с англ. А. А. Алвертян, Н. С. Глазкова, А. Г. Кузянина и. В. Соболевой ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд. дом Высш. шк. экономики, 2015. – С. 44–88.

8. Кауггин Дж. Зомби-экономика: Как мертвые идеи продолжают блуждать среди нас / Дж. Кауггин ; пер. с англ. А. Гусева ; под науч. ред. А. Смирнова ; Нац. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд. дом Высш. шк. экономики, 2016. – 272 с. – (Экономическая теория).
9. Fiscal Monitor. Active now, active together / International Monetary Fund. – Washington, DC : International Monetary Fund. – April 2016. – 111 p.
10. Public Financial Management in Times of Crisis: Fiscal Realities and Management Challenges in Greece and the EU [Електронний ресурс] : Conference Report / Co-organized by Hellenic Observatory, London School of Economics and Political Science FONDAFIP / Fiscal Conference, Friday, 22nd October 2010, LSE Shaw Library, London. – Режим доступу: http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/Events/Conferences-&-Symposia/PFM_conference-22-10-2010/PFM%20Report.pdf.
11. Poland Government Debt to GDP 1995–2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tradingeconomics.com/poland/government-debt-to-gdp>.
12. Ukraine Government Debt to GDP 1995–2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tradingeconomics.com/ukraine/government-debt-to-gdp>.
13. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2015 рік [Електронний ресурс] // Уряд. кур'єр. – 2 берез. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-ukrayini-08/>.
14. Индекс инфляции (Украина) [Електронний ресурс] // Финансовый портал Минфин. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/?2014>.
15. Klinecicz K. RIO Country Report 2015: Poland. Chapter: 3. Public and private funding of R&I and expenditure 2016 [Електронний ресурс] / Krzysztof Klinecicz, Katarzyna Szkuta. – 2016. – Режим доступу: <https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/library/rio-country-report-poland-2015>.
16. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2015 рік [Електронний ресурс] / Укр. ін-т наук.-техн. і екон. інформації МОНУ. – 199 с. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/content/Діяльність/Наука/2-3-ad-kmu-2015.pdf>.
17. Research and development expenditure (% of GDP) [Електронний ресурс] / The World Bank. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?locations=UA>; <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?contextual=aggregate&locations=PL>; <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=PL>.
18. Trading Economics. Statistics of Ukraine and Poland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tradingeconomics.com/ukraine/population>; <http://www.tradingeconomics.com/poland/population>; <http://www.tradingeconomics.com/poland/gdp>; <http://www.tradingeconomics.com/ukraine/gdp>.
19. Ukraine Population [Електронний ресурс] / Contryometers. – Режим доступу: <http://countrymeters.info/en/Ukraine>.
20. Poland Population [Електронний ресурс] / Contryometers. – Режим доступу: <http://countrymeters.info/en/Poland>.

21. Global R&D Funding Forecast [Електронний ресурс] / A Supplement to R&D Magazine, Winter 2016, Industrial Research Institute. – P. 5. – 36 p. – Режим доступу: https://www.iriweb.org/sites/default/files/2016GlobalR%26DFundingForecast_2.pdf.
22. World Economic Outlook, Too Slow for Too Long [Електронний ресурс] / World Economic and Financial Surveys / International Monetary Fund. – April 2016. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/pdf/text.pdf>. – 230 p.

REFERENCES

1. Alesina, Alberto F., Ardagna, Silvia (2009). Large Changes in Fiscal Policy: Taxes Versus Spending Working Paper 15438. National Bureau of Economic Research. Retrieved from: <http://www.nber.org/papers/w15438>.
2. Reinhart, Carmen M., Rogoff, Kenneth S. (2010). Growth in a Time of Debt. Working Paper 15639. National Bureau of Economic Research, January 2010. Retrieved from: <http://www.nber.org/papers/w15639>.
3. Steuerle, Eugene (2016). Restoring Fiscal Democracy. The Milken Institute Review. 2016 First Quarter, 26–35. Retrieved from: <http://www.urban.org/sites/default/files/alfresco/publication-pdfs/2000781-Restoring-Fiscal-Democracy.pdf>.
4. Krugman, Paul (2013). How the Case for Austerity Has Crumbled? The New York Review of Books. Issue June 6. Retrieved from: <http://www.nybooks.com/articles/2013/06/06/how-case-austerity-has-crumbled/>.
5. Blyth, Mark (2013). Austerity: the History of Dangerous Idea. Oxford University Press.
6. Owsiak, Stanislaw (2010). Fiscal Challenges in Poland [Presentation]. Retrieved from: [http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/pdf/Events/CONFERENCE%20-%20Public%20Financial%20Management%20\(22102010\)/Owsiak.pdf](http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/pdf/Events/CONFERENCE%20-%20Public%20Financial%20Management%20(22102010)/Owsiak.pdf).
7. Shtrik Wolfgang, Mertens Daniel (2015). «Gosudarstvennoe finansirovanie i snizhenie rabotosposobnosti v usloviyah demokraticeskogo kapitalizma». Politika v epohu zhestkoy ekonomii. Pod red. A. Shefara, V. Shtrika; per. s angl. A. A. Alvertyan, N. S. Glazkova, A. G. Kuzyanina, i. V. Sobolevoy; Moskva. : Izd. dom Vyisshy shkoly ekonomiki, 44–88.
8. Kauggin, Dzh. (2016). Zombi-ekonomika: Kak mertvyie idei prodolzhayut bluzhdat sredi nas. Per. s angl. A. Guseva; pod nauch. red. A. Smirnova; Nats. un-t «Vyisshaya shkola ekonomiki». Moskva: Izd. dom Vyisshy shkoly ekonomiki.
9. Fiscal Monitor (2016). Active now, active together. International Monetary Fund. Washington, DC : International Monetary Fund. April 2016.
10. «Public Financial Management in Times of Crisis: Fiscal Realities and Management Challenges in Greece and the EU»: Conference Report (2010). Co-organized by Hellenic Observatory, London School of Economics and Political Science FONDAPIP. Fiscal Conference, Friday, 22nd October 2010, LSE Shaw Library, London. Retrieved from: http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/Events/Conferences-&-Symposia/PFM_conference-22-10-2010/PFM%20Report.pdf.
11. Poland Government Debt to GDP 1995-2015. Retrieved from: <http://www.tradingeconomics.com/poland/government-debt-to-gdp>.
12. Ukraine Government Debt to GDP 1995-2015. Retrieved from: <http://www.tradingeconomics.com/ukraine/government-debt-to-gdp>.

13. Informaciia Ministerstva finansiv Ukrainy shchodo vykonannya Derzhavnogo byudzhetu Ukrainy za 2015 rik. *Uriadovyi kurier*. 2 bereznya. Retrieved from: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-ukrayini-08/>.
14. Indeks inflatsii (Ukraina). Finansovyi portal Minfin. Retrieved from: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/?2014>.
15. Klincewicz, Krzysztof, Szkuta, Katarzyna (2016). RIO Country Report 2015: Poland. Chapter: 3. Public and private funding of R&I and expenditure 2016. Retrieved from: <https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/library/rio-country-report-poland-2015>.
16. Stan rozvytku nauky i tekhniky, rezultaty naukovoï, naukovo-tekhnichnoi, innovatsiinoï diialnosti, transferu tekhnolohii za 2015 rik [Analitychna dovidka]. Ukrainyskyi instytut naukovo-tekhnichnoi i ekonomichnoi informatsii MONU. Retrieved from: <http://mon.gov.ua/content/Diialnist/Nauka/2-3-ad-kmu-2015.pdf>.
17. Research and development expenditure (% of GDP). The World Bank. Retrieved from: <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?locations=UA>; <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?contextual=aggregate&locations=PL>; <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=PL>.
18. Trading Economics. Statistics of Ukraine and Poland. Retrieved from: <http://www.tradingeconomics.com/ukraine/population>; <http://www.tradingeconomics.com/poland/population>; <http://www.tradingeconomics.com/poland/gdp>; ; <http://www.tradingeconomics.com/ukraine/gdp>.
19. Ukraine Population. Contryometers. Retrieved from: <http://countrymeters.info/en/Ukraine>.
20. Poland Population. Contryometers. Retrieved from: <http://countrymeters.info/en/Poland>.
21. Global R&D Funding Forecast (2016). A Supplement to R&D Magazine, Winter 2016, Industrial Research Institute. Retrieved from: https://www.iriweb.org/sites/default/files/2016GlobalR%26DFundingForecast_2.pdf.
22. World Economic Outlook (2016). *Too Slow for Too Long*. World Economic and Financial Surveys. International Monetary Fund. April 2016. Retrieved from: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/pdf/text.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2016.

А. Н. МОСКАЛЕНКО

доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры политической экономики ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

ЭКОНОМИКА ЖЕСТКОЙ ЭКОНОМИИ И ФИСКАЛЬНАЯ ДЕМОКРАТИЯ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПРОБЛЕМЫ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены теоретические подходы и практические основы политики жесткой экономики, и также причины формирования экономики жесткой экономики. Проанализированы альтернативные научные взгляды на политику жесткой экономики,

такие как неокейнсианство, неоклассика и неолиберализм. Представлен сравнительный политико-экономический анализ положительного и отрицательного влияния политики сокращения государственных дискреционных расходов на экономику. Обоснована сущность фискальной демократии, раскрыты причины ее отсутствия в Украине и показаны результаты по финансированию науки (в сравнении с Польшей). Сформулированы предложения по использованию положительного потенциала экономики жесткой экономии как политики по оптимизации и рационализации расходов с учетом реальных потребностей общества для инновационного развития.

Ключевые слова: экономика жесткой экономии, государственные расходы, политика жесткой экономии, отсутствие фискальной демократии, конкуренция между общественными приоритетами, ниспадающее общество, инновационное развитие.

O. M. MOSKALENKO

Doctor of Science in Economics, Associate Professor, Professor of Department of Political Economy, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv

ECONOMICS OF AUSTERITY AND FISCAL DEMOCRACY: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UKRAINE'S PROBLEMS

Problem setting. Globally the economics of austerity has become the dominant economic model in the context of neoliberal logic of management. For Ukraine, in the conditions of multisystem multicauses instability, this model and policy carries a lot of risks and threats to its economy and society. The apparent ineffectiveness of austerity in Ukraine is caused by the political inability to formulate a clear program of action at the state level.

Recent research and publications analysis. In the western scientific thought the hard debate has deployed between supporters of austerity policies that are building their arguments on the neoclassical and neoliberal positions (Alberto F. Alesina, Silvia Ardagna, Carmen M. Reinhart, Kenneth S. Rogoff, Jean-Claude Trichet), and its opponents, whose argumentation originates in Keynesianism and neo-Keynesianism (Paul Krugman, Mark Blyth Eugene Steuerle, Wolfgang Streeck, Daniel Mertens, Stanislaw Owskiak and others). Ukrainian scientific opinion on austerity policies is almost absent or is severely neo-liberal one with the dominant principle of «political expediency».

Paper objective. The main objectives of the article are: firstly, to explain the initial causes of the austerity policies and such a phenomena as the economics of austerity; secondly, to conduct the comparative analysis of theoretical and practical principles of austerity policies of their advocates and opponents; thirdly, to explore the concept and some positive and negative results of economics of austerity (in the example of Ukraine and Poland); fourthly, to explain the essence of the «fiscal democracy», its practical role and results of its failing to the country's development.

Paper main body. The article observes the theoretical approaches and practical principles of austerity policies and, at the same time, causes of austerity economics formation. The author analyzes the alternative views on the austerity policies, such as neo-Keynesianism, neoclassic and neoliberalism. The author presents a comparative political and economic analysis of the positive and negative impact of discretionary policies to reduction of government spending on the economy. The essence of fiscal democracy is substantiated, causes of fiscal non-democracy in Ukraine are revealed, and results of financing of science are analyzed (in comparison with Poland). The proposals on the use of the positive potential of the economics of austerity as a policy for optimization and rationalization expenditures taking into account the real needs of the society for innovative development.

Conclusions of the research. According to the neo-Keynesians, the austerity policies are ineffective ones with absence of the strategic action program, where some endeavor only to prevent the debt burden from reaching unsustainable levels, while others often want to stimulate the economy, when growth falls, but have no money. Adherents of the economics of proposition recommend to cut government expenditures, regardless none of them don't answer the question, where in this situation must appear the economic growth, if the economy is «compressed». This is a model of a declining society. Formation of austerity economics can have a positive impact on the economy provided a more optimal use of available resources for innovative development, encourage investment in the development of science and education in the recession. The rationalization of public spending should be based on fiscal democracy, competition of social programs in their budgeting.

Short Abstract for an article

Abstract. The article observes the theoretical approaches and practical principles of austerity policies and, at the same time, causes of austerity economics formation. The author analyzes the alternative views on the austerity policies, such as neo-Keynesianism, neoclassic and neoliberalism. The author presents a comparative political and economic analysis of the positive and negative impact of discretionary policies to reduction of government spending on the economy. The essence of fiscal democracy is substantiated, causes of fiscal non-democracy in Ukraine are revealed, and results of financing of science are analyzed (in comparison with Poland). The proposals on the use of the positive potential of the economics of austerity as a policy for optimization and rationalization expenditures taking into account the real needs of the society for innovative development.

Key words: economics of austerity, government expenditures, policy of austerity, lack of fiscal democracy, competition within social priorities, declining society, innovative development.